

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE UWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:5

Onder redactie van Prof. Dr. K. SCHILDER, Kampen.

Medewerkers: Dr. H. A. van Andel, Solo; Dr. R. E. van Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr. Henry Beets, Grand Rapids; Dr. H. Bergema, Karomi; Dr. F. A. den Boeft, Rotterdam; Dr. E. T. v. d. Born, Heemstede; Mr. A. Bouman, Rotterdam; Ir. B. ter Brugge, Almelo; Dr. K. J. Cremer, Kampen; Mevr. W. Cremer-de Vries, Kampen; Dr. R. J. Dam, Kampen; Dr. A. C. Drogenlijk, Dordrecht; Dr. D. van Dijk, Groningen; Drs. D. J. Galle, Kampen; Mevr. G. Gillhuis-Smitskamp, Mijdrecht; Dr. J. H. Hagenbeek, Zwolle; Dr. J. van Herken, Ermelo; Dr. B. Holwerda, Amersfoort; A. Janse, Biggkerke; Dr. P. Jasperse, Leiden; Dr. J. Kapteyn, IJmuiden; Dr. G. Keizer, De Steeg; Dr. B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr. J. L. Koole, Naaldwijk; Dr. E. D. Kraan, Vlaardingen; A. Kuiper, Utrecht; Dr. J. v. d. Linden, Poerworedjo; Dr. S. O. Los, 's-Gravenhage; Mevr. C. E. Th. Luijkenaar Francken-Schreuder, Rotterdam; Dr. F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr. H. Mulder, Deventer; Dr. S. J. Popma, Amersfoort; Dr. A. Ringnalda, Ermelo; P. J. Risseuw, 's-Gravenhage; C. Rijnsdorp, Rotterdam; A. Schilder, 's-Gravenhage; Dr. G. K. Schoep, 's-Gravenhage; Dr. R. Schippers, Rotterdam; Dr. J. Smelik, 's-Gravenhage; Dr. H. Smilde, Groningen; Dr. H. Smitskamp, 's-Gravenhage; Dr. N. Streefkerk, Wolvega; D. Stroo, Bussum; J. Strikwerda, Zeist; Prof. Dr. C. v. Til, Philadelphia Pa.; Dr. C. Veenhof, Haarlem; Drs. M. B. v. 't Veer, Groningen; Dr. J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr. D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr. M. Vreugdenhil, Meliskerke; Dr. F. de Vries, 's-Gravenhage; Dr. J. de Vries, Tilburg; Dr. H. J. Westerink, Leiden; Dr. D. K. Wielenga, Capelle a. d. IJssel; Mr. J. A. de Wilde, 's-Gravenhage; Dr. S. U. Zuidema, Solo.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan:
Prof. Dr. K. SCHILDER, Vloedijk 101, Kampen.

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE N.V., Goes.
Telefoon No. 2424 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f2.50 per halfjaar bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f7.50 en voor Ned.-Indië f6.— per jaar.
Advertentiën: 25 ct. per regel. — Losse nummers f0.15.

INHOUD: Hoofdartikel: Geneeskunde en Magie, I. — Uit de Schrift: Zaag en bijl in 's Heeren hand, Jes. 10: 15 a. — Kerkelijk leven: „Dat ick doch vroom mach blijven...”. — Wie wil helpen? — Even parkeren: Her-examen. — Literatuur en kunst: Van der Palm, het troetelkind. — Geestelijke adviezen: Een kwade en toch een goede tijd. Beschaamd. — Gedicht: Tenrij. — Vakwetenschap en praktijk: Het Calvinisme en... ook de techniek? I. — Aan een jongeren tijdgenoot, nr. 2. — Uit de historie: Een kerk in oorlogstijd. — Perschoon. — Kerkmieuws. — Heden geen Catechismusbijlage.

CATECHISMUSBIJLAGE.

Ook deze week kon, in verband met het vroeger afdrucken van ons blad, nog geen Catechismusbijlage worden bijgevoegd.

UITGEVERS.

HOOFDARTIKEL

Geneeskunde en Magie.

I.

Daar, waar de zuivere kennis van den eenigen waarachtigen God gaat verdwijnen, krijgen tooverij en waarzeggerij steeds meer macht over de geesten der menschen.

Dit behoeft geen aanleiding te geven tot verwondering.

Het leed en de ellende in deze wereld laten den mensch niet met rust. Op alle mogelijke manieren zoekt hij er aan te ontkomen.

Maar het bloot-natuurlijke leven geeft geen uitkomst. Geen enkele beschutting, die het gezonde verstand kan uitvinden, is in staat gebleken voldoende afweer te bieden tegen het kwaad, dat overal rondwaart. Men strijdt tegen een vijand, die zoo weinig van zich laat zien en wiens gangen zoo weinig zijn na te speuren. Hij komt, wanneer men hem niet verwacht. Hij maakt zijn slachtoffers zonder dat deze hem met de middelen van het natuurlijke leven afdoende kunnen weerstaan.

Daarom wil de mensch boven dit natuurlijke leven uitgrijpen. Hij zoekt naar mogelijkheden om zijn bovennatuurlijken tegenstander ook op bovennatuurlijke wijze tegemoet te treden.

En zoo begint een tasten in het duister. Het natuurlijk kenvermogen kan hier geen leiding meer geven. Maar de bestaande godsdienstige voorstellingen bergen de mogelijkheid voor allerlei speculaties en fantasieën in zich. De verbeelding kan daarin hoogtij vieren. De voor het redelijk denken meest onnatuurlijke verbanden worden gelegd.

Uit de sterren leest men het toekomstig lot van menschen en volkeren.

In den droom tracht men de stem der godheid te beluisteren.

Men ziet in booze geesten verspreiders van dood en verderf, van wie men slechts door bezweringen kan worden bevrijd.

Kunstmatig opgewekte extase geldt als een middel, waardoor men kennis van een hoogere wereld kan verkrijgen.

Met ceremoniën en tooverwoorden meent men de geesten der afgestorvenen te kunnen oproepen uit de aarde.

Wolken en winden worden beschouwd als voor- tekenen.

Ook slangen, insecten en vooral de vogels staan in een levendige belangstelling als ontsluiters van het verborgene.

Men onderwerpt de ingewanden der dieren, en daaronder vooral de gal, de lever, de longen en het hart, aan een nauwkeurig onderzoek en verkeert in den waan daaruit conclusies voor de toekomst te mogen trekken.

En zoo is er haast geen ding of gebeurtenis, of men ziet er tenslotte een bepaalde beteekenis in. Men let op het drijven of zinken van voorwerpen, op de kringen, die een steenworp in het water veroorzaakt. Men speurt bepaalde teekenen in de vogelvuchten, in het vreten der hoenders, in het loopen der viervoetige dieren. Toevallige gebeurtenissen zooals het niezen, het breken van een schoenriem, het slooten tegen een steen, worden van het grootste belang voor iemands verdere levensloop geacht.

En naast deze pogingen om het verborgene te kennen, staan dan die, welke beoogen om boven-natuurlijke (eventueel: goddelijke) krachten te hantieren.¹⁾

De zwaartekracht wordt opgeheven, en niet alleen menschen, maar ook voorwerpen gaan zonder eenige zintuigelijk waarneembare aanraking de lucht in. Het hooren en zien verheffen zich boven tijd en ruimte, en voorwerpen en gebeurtenissen worden op verren afstand of zelfs in de toekomst waargenomen.

Het lichaam wordt door allerlei oefeningen in een dusdanige conditie gebracht, dat het zich zou kunnen onttrekken aan de wetten der natuur.

Dagenlang kan men het stellen zonder voedsel. Heel hooge temperaturen blijken zonder schade te kunnen worden verdragen.

Er zijn er, die zich voor pijn ongevoelig kunnen maken of zich aan het gezichtsvermogen van een ander kunnen onttrekken.

De Oudheid is vol van deze soort mantiek en magie.

We treffen haar aan in Babel; dan ook bij de Meden en de Perzen; bij de Egyptenaren en de Arabieren; bij de Indiërs en de Chinezen; bij de Germanen en de Scandinaviërs; bij de Grieken en de Romeinen.²⁾

Het geheele leven van deze volkeren is er van doortrokken. In alles, wat er geschiedt, ziet men de werking van geestelijke machten. Wel zijn de voorstellingen, die men van deze werking heeft, verschillend en niet overal dezelfde, wel staat het een volk op een hoogere trap van ontwikkeling dan het andere, maar gemeenschappelijk is toch de voorstelling, dat men over middelen beschikt om met die machten in verbanding te treden om daardoor aan dreigende gevaren te ontkomen.

Niet ieder is evenwel gemachtigd of in staat van deze middelen gebruik te maken. In schier ieder land is er een bepaalde stand van menschen, een kaste, die de rol van bemiddelaar tusschen het rijk der geesten en de menschheid speelt. Meestentijds zijn het priesters, die de toekomst onthullen en de wegen aangeven, waardoor het verderf en de plaag kunnen worden tegengegaan. Tot hen wendt het volk zich om raad. Zij bepalen den levensgang van den enkeling en van de natie. Zij staan in het middelpunt van het volksleven.

En daarom zijn zij het ook, tot wie de zieken zich wenden om de verlossing van hun kwalen. De magiër is tevens arts. De geneeskunde voert welbeschouwd geen zelfstandig bestaan. Zij wordt door de religie bepaald en beheerscht. Zij is in de eerste plaats afhankelijk van de bestaande godsdienstige beschouwingen en voorstellingen. Wel kent zij, zooals we nog zullen zien, een zeer groot aantal doelmatige voorschriften en methoden van behandeling, die zij grootendeels, mede dank zij een naastig beoefende volksgeneeskunde, ontleend heeft aan een eenwielige ervaring van voorgelachten uit een grijs verleden, maar deze zijn toch alle in een min of meer ritueel gewaad gehuld.

Bij de animistische volkeren ontmoeten wij den

¹⁾ Encyclopaedisch Handboek van het Moderne Denken: Magie.

²⁾ Christelijke Encyclopaedie: Magie.

medicijnman. Daar wordt het geloof gehuldigd, dat de ziekte een booze geest is, die verdreven moet worden. Uitgedoscht met een zonderlinge verzameling van allerlei huiden, staarten en veeren, begint deze medicijnman zijn dans om den zieke met in de een hand een trommel en in de andere een tooverstaf. Onder het uitslooten van allerlei geluiden en het zingen van magische zangen, hoopt hij er dan in te slagen den daemon op de vlucht te jagen.

In het oude Mesopotamië, het land van de Sumeriërs, de Babyloniërs en de Assyriërs, is de geneeskunde tot een systeem verwerkt, dat duidelijk zijn afhankelijkheid van de daar heerschende wereldbeschouwing verradt. De wereld heeft het karakter van een kosmos. Geestelijke machten regeren haar en voeren op zuiver wetmatige wijze hun heerschappij in de natuur. Op hun beurt zijn zij weer aan een hoogste macht onderworpen. Alle dingen staan met elkaar in verband. Het besluit der goden regelt den loop der sterren en deze brengen weer het goede en het kwade volgens vaste wetten. En doordat ieder ding, het kleinste zoowel als het grootste een spiegelbeeld van den kosmos is en tegelijk zelf weer een spiegelbeeld van alle overige dingen, zal onder meer ook een juiste kennis van den stand der sterren en een juiste interpretatie daarvan het levenslot van een mensch kunnen onthullen. Ook droomen en gedragingen van dieren kunnen hiertoe dienstig zijn.

Naast deze drie natuurverschijnselen komt nu nog als vierde element de magische beteekenis van het getal. Vooral de getallen vijf en zeven zouden over krachten beschikken, die reeds bij de vorming en de ordening der wereld hun macht hadden doen gelden. Vijf is het getal der planeten, zeven dat van de planeten plus zon en maan, van de kleuren van den regenboog en van de dagen der week.

En zoo zijn het drie grondideeën, die we in de Babylonisch-Assyrische wereldbeschouwing aantreffen. De wetmatigheid van al het gebeuren volgens goddelijken wil, de heerschappij der sterren over de wereld en de hooge waardeering van het getal vormen daarin het steeds terugkerende thema.

Ook de geneeskunde komt daar niet los van te staan. Goden en daemonen zijn de directe verwekkers van ziekten. Slechts door bezweringen en tooverformules, door het brengen van offers en het gebruik van amuletten, kunnen zij van hun booze voornemens worden afgebracht.

In de sterren vindt men het antwoord op de vraag, of de ziekte een gunstig verloop zal hebben of met den dood eindigen. Het opkomen en weer verdwijnen van epidemieën, de wisseling in frequentie van bepaalde aandoeningen en kwalen, het normale zoowel als het ziekelijke proces in het menschelek lichaam, het wordt alles afhankelijk gedacht van wat aan het firmament valt waar te nemen.

Droomen geven leiding aan het geneeskundig handelen.

Gedurende het ziekteverloop gelden dagen, die door het getal zeven deelbaar zijn, als ongunstig. Men ziet er dan ook op zoo'n dag van af om eenigen ingreep bij een patiënt te verrichten.

Ook op de geneeskunde van de oude Perzen wil ik in verband met mijn onderwerp wijzen.

Bij dit volk vinden we weer geheel andere religieuze voorstellingen dan in het oude Mesopotamië.

Maar ook hier is het medisch denken en handelen gebracht onder het aspect van de religie.

De leer van Zoroaster, den hervormer der Iranische godsdiensten, is een cultus van geestelijke en lichamelijke reinheid. Tegenover het goede principe in deze wereld staat het kwade. Deze beide

principes worstelen om de macht. De tegenstelling gaat tusschen reinheid en onreinheid, die zich zoowel in gedachten, woorden en handelingen, als in het lichamelijke leven van den mensch, maar ook in de natuur voltrekt. De ziekte is het werk van het booze principe. Zij is onrein, zooals het lijk en de afscheidingsproducten van het lichaam.

Tot den priester wendt men zich daarom ook in dagen van ziekte. Men rekent er op, dat hij in staat is door zijn godsdienstige handelingen en ceremoniën het onreine principe te verdrijven.

Ook hier dus weer een overgaan in elkaar van religie, magie en geneeskunde. De priester is door zijn magie de geneesheer hij uitstek.

En als laatste voorbeeld van bovengenoemde betrekking in de grijze oudheid, wil ik nog wijzen op den z.g. tempelslaap, zooals deze vooral in Griekenland in gebruik was.

De god Asclepius werd daar vereerd als degeen, die de ziekten kon genezen. In verschillende plaatsen had hij zijn tempels. De voornaamste was in Epidaurus gelegen. Vooral daarheen stroomde een groote schare van hulpzoekenden.

De zieke mocht niet dadelijk den tempel betreden. Allerlei voorbereidingen moesten daaraan voorafgaan, onder meer bestaande in het verrichten van wasschingen, het nemen van baden, het doen van gebeden, het brengen van offers en het houden van vastendagen. Daarbij kreeg hij ruimschoots gelegenheid kennis te nemen van de inscripties en afbeeldingen, waarin vroegere patiënten van hun wonderbare genezingen verhaalden. Priesters gaven daarbij de noodige toelichtingen.

Zoo werkte de geheele omgeving er toe mee hem in de grootste spanning te brengen.

In zulk een toestand werd hij dan eindelijk des avonds tot het binnenste van den tempel toegelaten. Nog eenmaal werden offers gebracht en dan legde hij zich met zijn medelotgenoten neer aan den voet van het beeld van Asclepius. Slaap maakte zich van hem meester. En nu verscheen in den droom de god met zijn dochter Hygieia en zijn slangen. De één meende zijn aanraking te gevoelen, de ander geloofde hem te hooren spreken, een derde zag de slangen zijn wonden lekken. Aan sommigen werden geneesmiddelen en bepaalde kuren voorgeschreven. En als de morgen aanbreek, kon hier een blinde weer zien, daar een doove weer hooren, en ginds een ander den inhoud zijner droomen aan de priesters mededeelen, die dan voor een verklaring daarvan moesten zorg dragen. Bracht de eerste nacht geen raad, dan werden meerdere nachten in het heiligdom doorgebracht. En bleef tenslotte ieder succes uit, dan moest dit toegeschreven worden aan het onjuiste begrip van den patiënt, die zijn ondervinding in den droom op een verkeerde wijze aan de priesters had weergegeven.

Met deze voorbeelden uit de oude wereld wil ik volstaan.

Toch moet ik voor één misverstand waarschuwen.

Al speelde de magie bij de genezing van den zieke de hoofdrol, niettemin valt in de maatregelen, die de magier zijn patiënten voorschreef, heel veel te onderscheiden, wat naar onze moderne inzichten met tooverij niets te maken had, maar integendeel op een goede waarneming der natuurprocessen berustte.

De artsenschat der Babyloniërs bevat een tamelijk groote verzameling van geneesmiddelen, die afkomstig zijn uit het rijk der planten, dieren en mineralen. En in een rijke verscheidenheid van vormen vindt de therapie aanwending: in dranken, mixturen, zalven, omslagen, baden en clysmata.

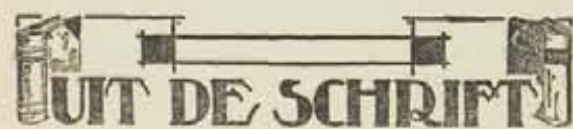
De voorstellingen, die de Perzen zich over reinheid gevormd hadden, leidden tot een hygiënische levenswijze.

De priesters in den tempel van Asclepius gaven bij uitlegging der droomen meestal zeer behartigenswaardige voorschriften, waarbij zij vooral aandacht schonken aan een passend dieet en een verstandige levenswijze.

Inderdaad, men mag bij de beoordeeling van de geneeskunde der oudheid niet vergeten, dat veel, wat op magie geleek en als zoodanig ook bedoeld werd, in den grond niets anders was als het gebruik maken van bloot-natuurlijke processen, die men door ervaring had leeren kennen.

's Gr.

G. K. S.

Zaag en bijl in 's Heeren hand.

Zal een bijl zich beroemen tegen dien, die daarmede houwt?
Zal een zaag pochen tegen dien, die ze trekt?
Jes. 10: 15a.

Zóó als er vandaag gestreden wordt om een pan-europeesche macht, zóó werd in Jesaja's tijd geworsteld voor de panaziatische. Er was een machtig rijk, dat heel Azië (natuurlijk naar de kaart van

destijds gezien) aan zich wilde onderwerpen, en dat in dien wedloop het al een heel eind gebracht had. Assur (Assyrië) heette dat rijk. Tegen dat rijk werd hier geconspireerd, en daar alleen maar gezocht. De lijst van overwinningen was lang, de katalogus van genomen steden was aanzienlijk. Kleinere staten allieerden zich tegen Assur; en wie dan niet mee wou doen, die kon op oorlog rekenen (Jes. 7), of werd voor 't minst verrader van de gemeenschappelijke zaak genoemd. Het uitzien was naar een machtigen bondgenoot, die den opdringer zou weten tegen te houden.

Zoo bleef Azië leven „tusschen hoop en vrees“.

Maar in dat land, waar men te leven heeft „in het geloof“, in Judea, en in de stad, die beloften had voor een eeuwig koningschap (zij het ook een ander, dan Assur kon verjagen), daar leefde en werkte de profeet Jesaja. Hij behoorde niet tot dat ongelukkige slag menschen, hetwelk de leus aanheft: de kerk heeft niet met de zaken van staat of staten te maken. Want in zooverre alles met alles te maken krijgt, de staat ook met de kerk (het maar overal op!), in zooverre heeft de profetie ook te doen met de dingen van den dag. Teneinde de beginselen, die Gods Woord daarvoor geeft, te prediken, en de veronachtzaming daarvan, waar ze ook aan den dag trede, te oordeelen in den naam des Heeren. Teneinde ook op concrete erkenning en doorvoering daarvan in het eigen volksleven aan te dringen.

Zoo moest dan ook Jesaja zich wel uiten over het „probleem-Assur“. Hij heeft het zóó uitvoerig gedaan, en zóó indringend, dat de inhoud zijner profetieën het tegendeel is van simplistisch. Wij zien vandaag zoo heel veel simplistische redeneringen opdisschen; die vroeger putte uit zes, zeven, acht persbureaux, die leeft en zweert er thans bij één; en die eertijds de kansen van den één afwoog tegen die van den ander, spreekt thans rechthoekig, ook in de toekomstvoorspelling. Wie met pro én contra begon, eindigt maar al te vaak in het pro of contra.

Maar niet alzoó Jesaja. Wat hij, temidden van de hovelingen en ministeries (het parlement was daar) over de Assyrische kwestie in te brengen heeft, schijnt zóó ingewikkeld, en ligt dermate verspreid, dat men later heele theologische verhandelingen heeft kunnen schrijven over het probleem „Jesaja und Assur“.

Met name het kruisen van twee lijnen, die men door Jesaja's woorden loopen zag, gaven aanleiding tot verwondering bij die schrijvende theologen van daarnet. Hoe kon dat nu? Den éénen keer scheen Jesaja pro-assyrisch, den anderen keer was de man sterk anti. Hij was niet gemakkelijk in te deelen bij een partij, en heelemaal niet simplistisch.

Immers, den éénen keer scheen hij pro-assyrisch. Dat was, vond men, het geval zoo dikwijls als hij zeide: niet tegen Assur u allieeren en den éénen heidenen bestrijden met behulp van den ander; want ge moet den strijd des Heeren voeren, en kunt dat niet doen in bond met heidenen. Inderdaad, Jesaja heeft sterk gepleit tegen een consequente, nimmer kamp gevende anti-Assur-politiek, en tegen een geallieerd front, dat heidendom met heidendom zou willen uitroeien. Judea kan niet met heidenen zich verzwaren; gebeden sluiten wapenen niet uit, maar sommige wapendragers sluiten de gebeden uit, — net als Assur. En dan moet men in Jeruzalem niet capituleeren voor de alleen-maarmet-wapengeweld-methode. Als Jeruzalem de antithese tusschen zwakken en sterken, tusschen grooten en kleinen zou gaan preeken, en dáárnaar handelen, wél, wat onderscheid blijft er dan nog over tusschen Assur en Judea? Ook Assur zweert bij de tegenstelling sterk-zwak; het denkt in machts-termen. Maar Jeruzalem moet in geloofstermen denken. Het wete, dat de eigenlijke en de blijvende antithese die tusschen de vreeze en de verwerping van den Heere is. En dáár mee rekene Jeruzalems Koning. Dan zal hij niet zich tegen Assur allieeren met heidenen. Dan zal hij Assur zien als een geesel Gods, die de volken tuchtigt om hun zonde, en die dan ook de bondsgemeente aanleiding tot bekeering worden moet. Tegen Assur geen wapengeweld meer, als God het eenmaal zelf uit de handen sloeg. Wie keert den geesel Gods?

Maar nu komt die andere lijn, die de theologen, die simplistisch willen hooren spreken, altijd zoo verwondert. Hoe fel kan Jesaja tegen Assur spreken! Ook Assur zal verbroken worden, zegt hij; en de Heere zelf zal hem verslaan.

Waarom, Jesaja?

Hoor toe: Zal een bijl zich beroemen tegen dien, die daarmede houwt? Zal een zaag pochen tegen dien, die ze trekt?

Jesaja ziet boven elk conflict de hand van den Heere, van Jahwe. En als Assur in eigen kracht roemt, eigen vleesch tot zijn arm stelt, zich zelf vergoddelijkt, „dan zal de God, die de zaag door Azië's boomen joeg, aan de zaag herinneren, dat ze ook maar instrument was in Zijn hand. En de bijl, die aan den wortel der aziatische boomen was gelegd, moet niet meenen, dat de bijl alles is! Tenslotte komt het op Hem aan, die er mee slaat en houwt“; — dat is Jahwe, de God van David,

de God van Davids grooten Zoon. Die God is er in de panaziatische crisis. Hij is er met en in Zijn wil tot openbaring van het koningschap van Davids grooten Zoon. En Hij zal het Rijk van dien Zoon doen komen, mee door Assur's drijvend geweld heen. Alle instrument, dat tegen Jahwe zich verheft, zal zelf verbroken worden. De contrasten tusschen grooten en kleinen zullen ondergeschikt gemaakt worden aan de antithese tusschen Jahwe-Christus en den Antichrist, die zelf, hoewel maar mensch, God heeten wil.

Laat ons nu vooral niet... simplistisch redeneeren, simplistisch dezen „tekst“ „hanteeren“. Ze loopen weer over onze straten, de menschen, die precies weten, dat „de“ antichrist er is; ze hebben, gelijk in elke eeuw, hun rekensommetje soms klaar: 666. Ze vergeten, dat zoo'n rekenkunstje ook toegepast is op Genserik, op Oranje, op den laatsten deutschen Keizer, op Napoleon etc.

Neen, neen, dien kant niet uit. Die gang is gevaarlijk. Want welke zaag is ooit aan het oordeel der weg-werping ontkomen, als ze principiëel ging pochen tegen wie haar trok? Was de verbondsgemeente van Israël soms niet zoo'n zaag? Maar toen ze op Golgotha pochte en na Pinkster bleef pochen, is ze in een hoek gesmaakt. O, het arme zaad van Abraham! Ook die kerk valt onder dit oordeel, welke niet meer weet van het oneindig kwalitatief verschil tusschen het instrument en God, die het gebruikt. Een kwaliteitsverschil, dat wij te zien hebben niet als een werkformule voor een theorie, doch in het geloof aan de realiteit van Gods verbond, dat zelf alleen mogelijk was door dit kwaliteitsverschil, doch dat voorts het ons geopenbaard heeft zonder vreeze.

Neen wij gaan geen boomen kappen en doorzagen met dezen zaag-en-bijl-tekst. We gaan er althans niet op UIT trekken, voor dat zagen en kappen. Want we schrijven dit tekstwoord aan den ingang van onzen eigen hof, dien wij te bewerken kregen. En als wij het dáár hebben te lezen gehangen, voor ons zelf, ons, ons zelf, dan roepen we ook alle panaziaten, en alle paneuropeërs op om mee te lezen, om mee te schrikken, om mee te aanbidden voor den éénigen God, die eeuwig leeft, die alleen God is, die alle antichristenen en ook eenmaal, God weet wanneer, den Antichrist verdoen zal door den adem van Zijn mond, en die ons, hanteerders van de zaag van dezen pretekst, slechts genadig wezen zal in den Heere Jezus Christus; Hij is de zaag, die nooit gepocht, de bijl, die nooit dan in den Heere heeft geroemd, en die toch is weggevoerd en verdaan, om onzentwil, opdat wij leven zouden, alleen door Hem.

K. S.

„DAT ICK DOCH VROOM MACH BLIJVEN...“

Wij leven wel heel snel. Nauwelijks heeft men getracht, van de nieuw ontstane situatie in bezet Nederland zich een denkbeeld te vormen, of de bladen melden nieuwe verordeningen, die men eerst moet trachten te „lezen“, om eerst daarna te kunnen zeggen, bij benadering, wat zij voor ons volk betekenen.

Zoo is het met name op het oogenblik, waarop deze regelen geschreven worden. De bladen publiceerden op Donderdag 6 Juni 1940 de verordening van den Commissaris vanwege het Duitsche rijk voor het bezette gebied van het Nederlandsche rijk tot uitoefening van de overheersingsbevoegdheid in Nederland van 29 Mei 1940. Deze verordening bevat enkele bepalingen, die met name van het Christelijk volksdeel de aandacht zullen moeten vragen. En voorts geeft ze enkele aanduidingen, die er op wijzen, dat we nog niet alles kunnen overzien.

Ongetwijfeld zou het het gemakkelijkst zijn, na de lectuur van dit stuk „te doen, alsof onze neus bloedt“. Schrijven is altijd een verantwoordelijk werk, maar vooral in een tijd van oorlog en van bezetting, wijl in zulk een periode de daad van den één ook voor anderen gevolgen heeft, die men niet steeds overzien kan. Wie de pen opneemt, teneinde bij te dragen tot de „vorming“ eener publieke „meening“, dient zich ervan te doordringen, dat er althans een element van waarheid ligt in het woord, dat tegenwoordig nog al eens opgeld doet, en aan Goethe ontleend wordt, dat n.l. elke handeling noodwendigwijze onzedelijk is. Onzedelijk, wijl ze gevolgen meebrengt, die men niet kan overzien, en waarin toch, of men wil of niet wil, anderen worden betrokken. Natuurlijk is de stelling zelve vals, evenals het verband, waarin ze tegenwoordig geplaatst wordt (men wil er n.l. mee betoogen, dat we altijd in een z.g. grenssituatie zijn). Maar, — dat we voor anderen verantwoordelijk zijn, is waar. En dat we tegenwoordig in een grenssituatie verkeeren, en dan wel in heel bijzonderen zin, een situatie, waarin elk oogenblik een andere „wereld“ en een andere „orde“ in de onze binnenbreken

kan,
wonen
woord
Schu

Di
ven
lijk
zijn
trok
onze
onzed
zeer
keer
Ezech
volge
Als d
maar
fetic

Trou
zin da
en Zij
oogen
neutra
de m
macht
zij me
leeren
die du
En am
wel ge
sche r
van be
spraak
klaring
bepall
onderg
en dat
gericht
macht
„Onc
Met zw
tijd al
ber u
der be
betreff
onder
„De St
blad“,
algeme
betrok
nederl
tenen,
aldus

ec
de
an
re
im
da
de
ge
en
lin
sel

Ond
waarin
zieh a
moet
machi
doch o
door C
zien, h
wát z
Dat
er van
concl
van he
het afl
al of
Hem, d
de men
Vader,

In d
zijds,
getee
duidel
brenge
gewete
Heere
gedenk
— heb
en kin
hebben
bracht
conflie
op tijd
zijn: s
Zijn l
Zijn v
te nem

We